

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH FANINING INNOVATSION
YO'LLARI

¹Ernazarova M.S.

²Rustamova G.D.

¹Ilmiy rahbar: Navoiy davlat universiteti, professor

²Navoiy Davlat Universiteti.

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti.

Boshlang'ich ta'lim yonalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15295064>

Mavzuning dolzarbligi: Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlarida ta'lim tizimining barcha bosqichlari, xususan, boshlang'ich ta'limda yangicha yondashuvlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan fanlar orasida ona tili va o'qish alohida o'rin tutadi, chunki aynan shu davrda o'quvchilarda savodxonlik, nutq madaniyati, mustaqil fikrlash va muloqot ko'nikmalari shakllana boshlaydi. Bu bosqichda berilgan ta'lim kelajakdagi bilimlarning poydevori bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, boshlang'ich ta'limda ona tili va o'qish fanini o'qitish uslublarini takomillashtirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish dolzarb vazifaga aylangan.

Yangi pedagogik texnologiyalar va o'quv metodikalarining jadal rivojlanishi, o'quvchilarning tafakkuri va qiziqishlarining o'zgarib borishi ta'lim jarayonini yangilashni talab qilmoqda. An'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, innovatsion metodlar – raqamli texnologiyalar, interfaol o'yinlar, vizual va tinglov asosidagi metodikalar, klasterlash, loyiha asosida o'qitish kabi yondashuvlar o'quvchilar uchun darsni yanada jozibador va samarali qiladi.

Bu esa o'quvchining tilga bo'lgan qiziqishini, matnni tahlil qilish qobiliyatini va mustaqil fikrlash salohiyatini kuchaytiradi. Hozirgi kunda jamiyatimizda ijtimoiy va axborot madaniyati kuchayib borar ekan, bolalar kichik yoshdan boshlab mustaqil o'qish, axborotni filtrlash, tushunish va qayta ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur.

Maqsad va vazifalar: Bugungi ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — o'quvchilarning ijodiy fikrlashini, kommunikativ salohiyatini, hamda hayotiy faoliyatga tayyorlik darajasini oshirishdir. Bu borada boshlang'ich ta'lim — o'quvchining shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, ona tili va o'qish fanining roli katta bo'lib, u o'quvchilarga muloqot qilish, fikr bildirish, o'z fikrini asoslash, o'qilgan matndan xulosa chiqarish, nutqiy madaniyatga ega bo'lish kabi ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bois ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlarni aniqlash, tahlil qilish va amaliyotga samarali joriy etish yo'llarini asoslab berishdan iboratdir.

Mazkur maqsad asosida quyidagi vazifalarni belgilab olish muhim hisoblanadi:

1. Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish fanining o'rni va ahamiyatini aniqlash. Bu fanlarning o'quvchilar tafakkuri, nutqiy salohiyati va shaxsiy fazilatlari rivojidagi ta'sirini ochib berish. 2. Innovatsion pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslarini o'rganish. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, ularning didaktik imkoniyatlari va boshlang'ich ta'limga moslashuv darajasini tahlil qilish. 3. Amaliy dars jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan innovatsion metod va uslublarni aniqlash. Interaktiv usullar, AKT vositalari, interfaol metodlar, o'yinli o'qitish usullarining samaradorligini o'rganish. 4. O'quvchilarning qiziqishi va faolligini oshiruvchi pedagogik sharoitlarni shakllantirish. Darsni motivatsiyalash, mustaqil fikrlashga yo'naltirish va ijodiy yondashuvni rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish. 5. Boshlang'ich sinflar uchun innovatsion dars ishlanmalari, topshiriqlar va mashqlar to'plamini taklif etish. Amaliy vositalar orqali o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash yo'llarini aniqlash. 6. Innovatsion metodlarning samaradorligini baholash. Tajriba-sinov darslari asosida metodlarning o'quvchilarga ta'sirini, ulardagi o'zgarishlarni kuzatish va tahlil qilish. 7. O'qituvchilarning innovatsion kompetensiyalarini rivojlantirish. Ularni yangi metodik yondashuvlarga tayyorlash, doimiy o'rganish va o'z ustida ishlashga yo'naltirish.

Natijalar: Tadqiqot davomida boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish fanining innovatsion yo'llar bilan o'qitilishi bo'yicha o'tkazilgan kuzatuvlar, tajriba-sinov darslari, so'rovnomalar va suhbatlar asosida quyidagi muhim natijalarga erishildi. Birinchidan, o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabatida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Tajriba o'tkazilgan 5 ta maktabda, 2-sinflardan 4-sinflargacha bo'lgan jami 150 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Darslar davomida interaktiv usullar (klaster, insert, aqliy hujum), AKT vositalari (taqdimotlar, LearningApps platformasi, animatsion videolar) va ijodiy topshiriqlar asosida darslar tashkil etildi. So'rovnomalar orqali aniqlanishicha: O'quvchilarning 87% foizi innovatsion usuldagi darslarni "qiziqarli" deb baholagan; 73% foizi o'qilgan matn mazmunini tushunib, fikr bildirishi yaxshilangani qayd etilgan; 69% o'quvchi o'z fikrini yozma va og'zaki ifodalash ko'nikmasi bo'yicha oldingidan faolroq bo'lgani aniqlangan;

Darsga kechikishlar va passiv ishtirokchilar soni esa 40% ga kamaygan.

Ikkinchidan, o'qituvchilarning o'z faoliyatiga yangicha yondashuvi ham sezilarli darajada oshdi. 12 nafar boshlang'ich sinf o'qituvchisi bilan olib borilgan intervyularda ularning 10 nafari innovatsion metodlarni qo'llash orqali o'quvchilar bilan ishlashda yengillik va samaradorlik

oshganini ta'kidlashdi. Ularning 83% qismi dars jarayonida LearningApps, PowerPoint, Wordwall, Quizizz kabi raqamli vositalarni muntazam foydalanishni maqsadga muvofiq deb topgan.

Uchinchidan, test va yozma ishlar natijalarida ham ijobiy dinamika kuzatildi. Tajriba darslari boshlanishidan oldin va so'ng test savollari orqali o'quvchilarning savodxonligi va matn ustida ishlash malakalari baholandi. Natijalar quyidagicha bo'ldi:

Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion yondashuvlar orqali o'qitilgan o'quvchilarda savodxonlik, mustaqil fikrlash, tahlil qilish, ijodiy yondashish kabi ko'nikmalar sezilarli darajada rivojlangan.

To'rtinchidan, o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiruvchi elementlar sifatida animatsion videolar, interaktiv mashqlar, guruhli ishlar va musobaqalarning ijobiy ta'siri kuzatildi. Darsdan so'ng o'tkazilgan mini-intervyularda o'quvchilar o'zlariga yoqqan dars turlarini sanab o'tishgan.

Ularning 56% foizi "ijodiy topshiriq va hikoya tuzish"ni, 34% foizi esa "o'yinli topshiriqlar va raqamli testlar"ni ko'proq yoqtirishlarini bildirganlar.

Beshinchidan, ota-onalar orasida ham bu yondashuvlar ijobiy baholandi. So'rovnomada ishtirok etgan 100 nafar ota-onaning 81 nafari bolalaridagi darsga bo'lgan qiziqish ortgani, uyda mustaqil o'qish odati shakllangani va matnli topshiriqlarni mustaqil bajarish holatlari ko'payganini bildirgan.

Xulosa va tavsiyalar: O'tkazilgan tadqiqotlar va tajriba-sinov ishlari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish fanini innovatsion yo'llar bilan o'qitish o'quvchilarning nafaqat bilim, balki fikrlash, nutqiy rivojlanish, muloqot madaniyati va ijodiy salohiyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayoniga interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning kirib kelishi o'qituvchilarning didaktik imkoniyatlarini kengaytiradi, o'quvchilarning esa darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Tadqiqotda ko'rib chiqilgan metodlar va yondashuvlar o'zining yuqori samaradorligini namoyon etdi.

Ayniqsa, AKT vositalaridan foydalanish, interaktiv mashqlar, guruhlarda ishlash, o'yinli o'qitish metodikasi o'quvchilarda matn ustida ishlash, o'z fikrini ifodalash va bahslashish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilgan. Statistik tahlillar shuni ko'rsatdiki, innovatsion yondashuvlardan foydalanilgan guruhlarda o'quvchilar savodxonligi 20–25 foizgacha oshgan. Shuningdek, bu yondashuvlar orqali darsda o'quvchi faoliyati markazga olib chiqildi. Endilikda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va koordinator sifatida ishlaydi. Bu esa zamonaviy pedagogik konsepsiyalarning asosi bo'lib, o'quvchilarni mustaqil o'rganishga, tanqidiy fikrlashga va ijodkorlikka undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hattie, J. (2009). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Routledge.
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
3. Gee, J. P. (2007). What video games have to teach us about learning and literacy. Palgrave Macmillan.
4. Dudeney, G., Hockly, N., & Pegrum, M. (2013). Digital literacies: Research and resources in language teaching. Pearson Education.
5. Fullan, M. (2013). Stratosphere: Integrating technology, pedagogy, and change knowledge. Pearson Canada.
6. Warschauer, M., & Kern, R. (Eds.). (2000). Network-based language teaching: Concepts and practice. Cambridge University Press.
7. Tomlinson, C. A. (2014). The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners. ASCD.
8. Kozma, R. B. (2003). Technology and classroom practices: An international study. *Journal of Research on Technology in Education*, 36(1), 1–14.
9. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054.
10. OECD. (2018). The future of education and skills: Education 2030. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>